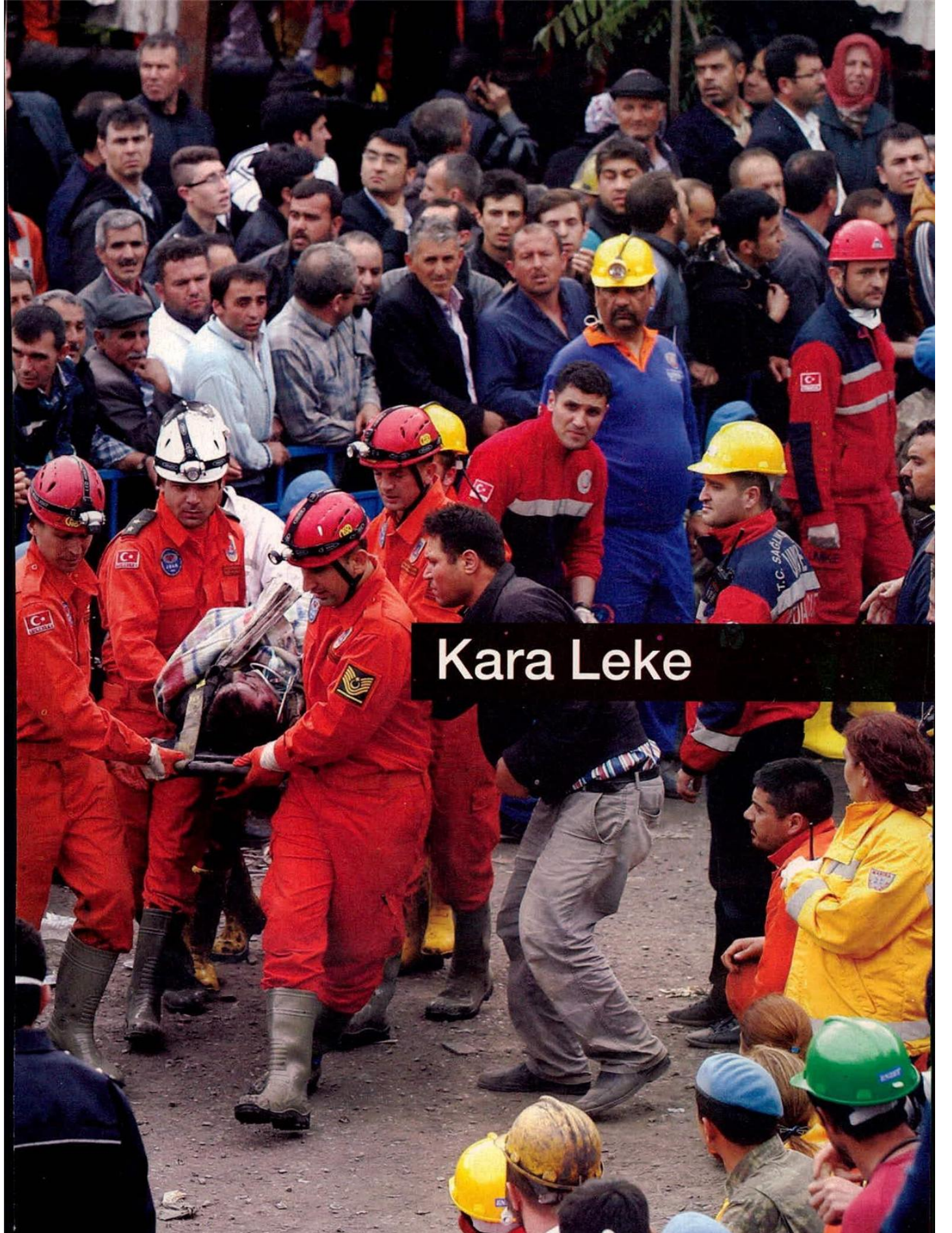

İÇİNDEKİLER

Sıra	Yayın Tarihi	Yayın Adı	Başlık	Sayfa
38478663	18.05.2014	Bloomberg Businessweek Türkiye	JKM^W JHFFİLB	9

En tehlikeli ve riskli iş kollarından birinde taşeronluk başta olmak üzere sistemselsorunları yeterince ele alamayan kamu kuruluşları, etkisizleşen sendikalar, kârlılığı öne çıkaran işletmecilik anlayışı, yasal düzenlemelere ve denetimlere rağmen gerçekleşen ölümcül kazaların araştırılması ve önlenmesi için gerekli tedbirleri alma konusunda yetersiz kalan politikacılar madenciliğin geleceğini karartıyor
Sinan Koparan, Mehmet Erdoğan Elgin
Fotoğraf: Tolga Bozoğlu / EPA

Türkiye'nin
ölümlü maden
kazalarındaki
sırası

1

Dünya 1'incisi

Türkiye'de Ocak ayından bu
yana (Soma faciası hariç) ölen
işçi sayısı

396

Türkiye'de kömür ve linyit
çıkaran kayıtlı işletme sayısı

740

Taşkömürü ve linyit madenlerinde
çalışan kayıtlı işçi sayısı

48 bin 706

Soma'daki ruhsatlı işletme sayısı

13

50

Uzun Hasan, Zonguldak'taki kömürü keşfettiğinden bu yana, 10 binlerce madenci ünlü Şair Orhan Veli'nin o etkileyici ifadesiyle, "kömür karasından ekmek parası" kazanıyor Türkiye'de. Kömürün ateşiyle yükselen sanayi ve çelik endüstrisi de milyonlarca insanı refaha kavuşturuyor ve işte bu yüzden Türk halkı kömüre "kara elmas" diyor. Türkiye'de kömürün hikayesi böyle aydınlık başlamış olabilir. Ancak hikayenin devamında ışık yavaş yavaş azalıyor. Geçtiğimiz hafta Soma'da yüzlerce maden işçisinin ölümüne neden olan felaket işiğin söndüğünü işaret ediyor.

Soma'daki felaket yıllardır alarm veren bozuk bir sistemin çöküşüydü. Yeryüzünün en tehlikeli iş kollarından biri olarak kabul edilen madencilik sektöründe uzun yıllardır verimsizlikten şikayet eden kamunun bu alandan çekilmesiyle birlikte oluşan sistem, kimi zaman taşeronluk mantığından, kimi zaman kârlılık odaklı yaklaşımlardan kimi zaman teknolojiyi yetersiz kullanmaktan kimi zamansa sadece duyarsızlıktan kaynaklanan olaylarla gündeme geldi. Hikaye, Soma'da başlamamıştı; muhtemelen orada da bitmeyecek.

Felakete Giden Yol

Kamu şirketi Türkiye Taşkömürü İşletmeleri Kurumu (TTK) 80'li yılların ikinci yarısından itibaren üvey evlat muamelesi görüyordu. Zonguldak'ı Türkiye'nin madencilik başkenti yapan kurumun çalışan sayısı her geçen yıl hızla azalıyor, buna rağmen kurum 100 milyonlarca lira zarar ediyordu. Ekonomisinin ana damarı madencilik olan şehirde, durum böyle olunca birçok madenci, yeni iş sahaları bakmak zorunda kalıyordu. Derken 2000'li yılların başında devletin aklına "harika bir fikir" geldi: "Taşeron sistemi, kömür madenlerinde maliyetleri düşürüp üretimi artırabilirdi."

İşte böyle bir dönemde, çok değil iki yıl önce, Zonguldak'ta madencilerin toplu olarak gittiği her yerde iş ilanları asılmaya başlandı. İlanlarda Soma'daki kömür madenlerinde çalışmak üzere işçi arandığı yazılıyordu. Kömür karasından ekmek parası çıkararak binlerce Zonguldaklı için gurbet yolu gözüküyordu. Babadan madenci Ahmet (Gerçek isminin yayınlanmasını istemediği için bu ismi kullanıyoruz) için de bu geçerliydi. Zira üç yıl çalıştığı özel sektöre ait bir maden ocağındaki işinden çıkarılmıştı. TTK'nın işçi alacağına dair söylentilerle geçen altı aydan sonra, Soma seçeneği bir süre işsiz kalmasını engelleyebilirdi. Bundan yaklaşık bir yıl önce Soma'ya geldi ve bir maden ocağında iş başı yaptı. Çok değil altı ay sonra çalıştığı şirketten çıkarak yine Soma'da faaliyet gösteren başka bir şirketin taşeron olarak işlettiği madende çalışmaya başladı. Bu karar belki de onun kaderini değiştirdi. Zira ilk işe başladığı maden geçtiğimiz hafta yüzlerce madenciye mezar olan, Soma Holding'in Türkiye Kömür

**•Türkiye
2005'ten bu
yana ma-
dencilikte
taşeronluk
sistemini
teşvik ediyor.
Almanya'da
ise tüm ma-
denler kamu
tarafından
işletiliyor**

İşletmeleri'nin (TKİ) taşeronu olarak işlettiği kömür madeniydi. Bugün günde 50 lira yevmiye ile sekiz saat çalışan Ahmet, "Soma'da özel sektörün işlettiği maden ocaklarında durum hep aynı. Üstlerimiz bize daha çok çalışmayı, daha çok üretmeyi emrediyor" diyor.

Soma'da bir yılda iki madende çalışan Ahmet'in madenlerdeki iş güvenliği konusunda da ilginç tespitleri bulunuyor. Özellikle de denetimlerin sağlıklı yapıp yapılmadığı üzerine. Fakat bu iddiaların ispatı kolay değil. Denetimler kağıt üzerinde gerçekleşmiş gibi görünse de pratikte ne kadar detaylı ve etkin yapıldığı konusunda herkesin kafasında soru işaretleri oluşmuş durumda.

"Önlemek Ödemekten Ucuzdur"

Soma'daki maden ocağında yaşanan felaket tüm dünyanın gündeminin merkezine oturdu. Zira bu olay, son dönemde yaşanan en büyük çaplı madencilik kazasıydı. Bu haberin yazıldığı saatlerde hayatını kaybeden madenci sayısı 284'e ulaşmıştı ve madende 15 civarında daha madencinin kaldığı bilgisi veriliyordu. Bu felaketin ilk anlarından itibaren, iş güvenliği, taşeronluk gibi kavramaları tartışılmaya başlandı. Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK) Başkanı Kani Beko, "Taşeronluk sisteminin madencilik sektöründe hızla yaygınlaştığı son üç yılda kazalar yüzde 40 artmıştır. Bu sistem, işçi güvenliğinin ilk öncelik olması gereken bir sektörde bu konunun, kâr ve üretim gibi hedeflerin arkasına itilmesine sebep oluyor" diyor.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Maden Mühendisleri Odası Zonguldak Şube Başkanı Erdoğan Kaymakçı da madencilik sektöründe devletin, işçi güvenliğini ön plana çıkararak bir model kurması gerektiğini belirtiyor. "Bu işin fitratında kaza yok. Bilimsel sonuçlar bunu ortaya koyuyor. Her 100 kazanın 98'i önlenbilir. Gerekli iş güvenliği önlemleriyle bu kazaları önleyebilirsiniz" diyor ve ekliyor: "Bu işin doğasında kaza olduğunu söylemek bilimi inkâr etmek demektir. Bizim sektörün düsturu olan 'önlemek ödemekten ucuzdur' sözünü asla unutmayalım."

"Önce Devlet Sonra İşveren"

Aslında Soma'daki felaket bir kez daha gösterdi ki Türkiye'de maden ocaklarında çalışmak dünyadaki örneklerin çok daha ötesinde "ölümü" göze almak anlamına geliyor. Bu sadece bugün için geçerli olan bir olgu değil elbette. 3 Mart 1992 tarihinde Zonguldak'ın Koşlu ilçesinde meydana gelen ve 263 kişinin ölümüne neden olan kazada da yine Türkiye, madencileri için gözyaşı döktü. Genel Maden İşçileri Sendikası Genel Başkan Danışmanı Turhan Ural, "Elbette her kaza bir ihmalen, hatadan kaynaklanır. Burada ihmalin asıl sorumlusu önce devlet, sonra işverendir" diyor.

Bu gibi felaketlerin yaşanmaması amacıyla kamu

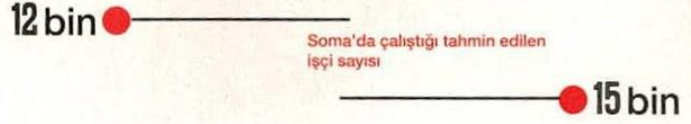

tarafı önlemleri ve işveren yükümlülüklerini artırma yoluna gitti. Yasal mevzuatlar ve yönetmelikler değiştirildi. Ancak bir türlü Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (İLO) 176 numaralı "Madenlerde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi"ni 19 yıldır imzalamaya yanaşmadı. Söz konusu sözleşme işverene ve hükümete önemli sorumluluklar yüküyor.

Bazılarını anımsatalım:

- ▼ Sözleşmeyle işverenler kazaları önlemek için her türlü önlemi alma, işçileri bilgilendirme ve eğitime yükümlülüğü altında.
- ▼ İşverenler riski kaynağında bertaraf etmek, güvenli çalışma sistemleri tasarlamak, kaza riskleriyle ilgili işçileri bilgilendirmek ve kaza olduğunda gerekli tıbbi yardıma ulaşmalarını sağlamak zorunda.
- ▼ İşverenler sözleşmeyle kaza sonrasındaki sağlık ve kurtarma etkinliklerinin kalitesinden de sorumlu hale getiriliyor.
- ▼ Sözleşme, hükümetlereyse teknik kılavuzların hazırlanması, denetimlerin düzenlenmesi, denetimlere ilişkin gerekli yasal düzenlemelerin sağlanması ve kazaların etkili soruşturulması gibi yükümlülükler getiriyor.
- ▼ İşçilerin ve temsilcilerinin kazaları, riskli durumları bildirmek, güvenlik ve sağlıklarına ilişkin koşullara dair bilgi edinmek, güvenlik ve sağlık önlemlerinin karar süreçlerine katılmak gibi hakları ve yükümlülükleri var.

1995 tarihli sözleşmeyi 26 ülke imzaladı. Türkiye ise imzalamıyor. Bugün gelinen noktada görülüyor ki kağıt üzerinde alınan önlemlerin fiiliyatta çok etkisi olmuyor. Peki ama neden? Öncelikli olarak iş güvenliği denince akla ilk olarak kişisel ekipmanlar geliyor. Bugün artık Türkiye'deki maden ocaklarında kişisel ekipman anlamında büyük bir sıkıntı bulunmuyor. Gerçekleşen denetimler, araç, gereç ve ekipman konusunda işletmelerin eksiksiz çalışmasını sağlıyor. Ancak sadece ferdî kazaların önüne geçmeye yarayan ekipmanların çok ötesinde, genel güvenlik önlemlerinde sıkıntılar olduğu yaşanan kazalarla birlikte ortaya çıkıyor. İş Güvenliği Uzmanı Cem Kılıç, "Türkiye'de kanunlar, yönetmelikler yerinde. Ama her şey kanun, kural ve yönetmelikle bitmiyor. Bunların uygulanabilirliğini artırmak için eğitim ve bilinçlendirme çok önemli. İşçinin de işverenin de bilinçlenmesi gerekiyor. İşveren maliyet hesabını çok fazla öne çıkarmayacak, güvenliği bir yaşam tarzı haline getirecek" diyor.

• Madenlerde ölüm oranı milyon ton başına Çin'de 1,27; ABD'de 0,02. Türkiye'de ise Soma kazası öncesinde 7,22'ye çıkmış durumdaydı

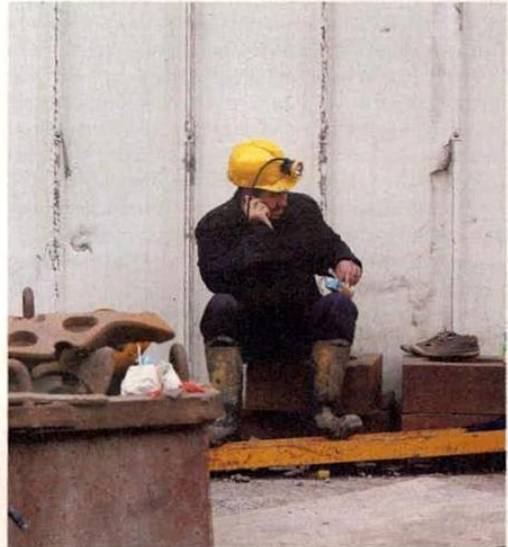
Devlet, Taşeronu Maliyet Hesabına Zorluyor

Peki, bugünkü sistem içerisinde işverenin maliyetleri göz ardı etmesi mümkün mü? Türkiye'de işletmeler rödövens karşılığı çalışıyor. Kiralama anlamına gelen rödövens, aslında çok yeni bir kavram değil. Zira 1980'li yılların sonunda kamu elindeki kömür madenlerinin bir kısmını özel sektöre kiralama yoluna gitti. Özellikle Zonguldak ve civarındaki kamunun işletemediği sahaların faaliyete geçirilmesi için uygulanan sistem, daha sonra yine kamudaki linyit sahalarının değerlendirilmesi için de uygulanmaya başlandı. Öte yandan 2005 yılından itibaren rödövens yönetimiyle kömür madenlerinin özel sektöre devredilmesinde hızlı bir artış yaşandı. Nitekim Soma'daki felaketin yaşandığı sahada da Soma Holding'in iştiraki Soma Madencilik, Türkiye Kömür İşletmeleri'nin (TKİ) taşeronuydu.

Sistem nasıl işliyor? Kamunun elindeki kömür sahası ihale sonucu, kömürü en ucuz üretmeyi vadeden şirkete belirli süreyle kiralanıyor. Burayı kiralayan şirkete, kamunun satın alma garantisi sağlanıyor. Buna göre şirketin ürettiği kömürün tamamı, sahayı kiraya veren kamuya ait kömür işletmesi tarafından satın alınıyor.

Bu noktada sahayı kiralayan şirket için kârlılığı artırmak, iki noktaya odaklanmayı gerektiriyor: Bunlardan ilki üretim miktarını mümkün olduğunca artırmak. Zira şirket üretim miktarını ne kadar çok artırırsa cirosunu ve kârını da buna paralel olarak artırıyor; çünkü müşteri devlet ve üretimin tamamını satın alıyor.

İkinci nokta ise maliyetleri mümkün olduğunca aşağı

**Herkes Gider Mersine,
Biz Gideriz Tersine**

Soma madeninde yaşanan faciayı önenebilir miydi? Bu soruya dünyanın en çok kömür üretimi yapan ülkelerindeki madenci ölümleri rakamlarına bakarak yanıt arayalım.
-Ayşe Merve Kamacı

► Çin yetkilileri 2013 yılında kömür madenlerinde güvenlik uygulamalarını artırdıklarını, kaza ve ölüm sayılarının bir önceki yıla göre azaldığını açıklıyor. Geçen yıl 589 madencilik kazasının gerçekleştiği dünyanın en büyük kömür üreticisinde, bu kazalar sonucu bin 49 kişi öldü/kayboldu. Bu da bir önceki yıla göre yüzde 24 düşüş anlamına geliyor. Ancak Çin'in dikkatli olmasında fayda var: Geçen yıl kaza oranı düşerken, aynı zamanda kömür üretimi ve tüketim büyümesi yavaşladı. Çin Ulusal Kömür Derneği yetkilileri, düşen talep ve artan maliyetlerle birlikte şirketlerin sıkıntıya girme riski olduğunu söylüyor. Maliyetleri düşürmek deyince patronun aklına ilkin işçileri ve güvenlik önlemlerini geldiğini bilirsiniz!

2012'de (10 ve üzeri ölümlü) büyük kaza sayısı

15

2013'te (10 ve üzeri ölümlü) büyük kaza sayısı

11

çekmek. Felaketin yaşandığı maden ocağını işleten şirketin sahibi ve Soma Holding'in Yönetim Kurulu Başkanı Alp Gürkan, iki yıl önce *Hürriyet* gazetesine verdiği röportajda, 1 ton kömürün üretim maliyetini 140 dolar seviyesinde 23,8 dolara çektiklerini belirtiyordu.

Taşeron sistemi sayesinde gerçekleşen bu maliyet kısıntıları tüm sektörde yaşanırken kazalar da artıyordu. Madencilikteki en önemli maliyet kalemlerinden biri, güvenlik önlemleri ve maliyetleri aşağı çekmek istiyorsanız güvenlik harcamalarını da gözden geçirmeniz şart. "Bu kazanın sebebi maliyetlerin bu şekilde aşırı bir biçimde düşürülmesidir. Maliyetleri yedide bir oranında düşürseniz faciaya yol açarsınız" diyor Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı (MESKA) Başkanı Hüseyin Avni Yardımcı: "Özelleştirmeler yapılırken 'devletin üzerinden yük kalksın' diye düşünürseniz faciaya davetiye çıkartırsınız."

Kamu Yükünden Kurtulmak İstiyor

Kamunun, maden işletmeciliğinde maliyetleri kendi üzerinden atmak için başvurduğu yöntemlerden bir diğeri de kamu kurumları tarafından işletilen madenlerde, üretim dışındaki "bazı hizmetlerin yapılması için" taşeron şirketlerle anlaşmaya gidilmesi. Hafızaları çok da zorlamadan yakın bir dönemde yaşanan acı bir olay buna bir örnek. 2013 yılının ilk günlerinde TTK'ya ait Kozlu madeninde, sekiz işçinin hayatını kaybetmesine neden olan bir kaza meydana geldi. Kazanın meydana geldiği sahada sondaj işini taşeron olarak Star Madencilik şirketi yürütüyordu. O günlerde Star Madencilik'te çalışan ve taşeron maden işçilerinin hakları konusunda mücadele veren Ayhan Gökğöz, "Daha önce Zonguldak'ta beraber çalıştığım birçok arkadaşım bugün Soma'da çalışıyor. Biz maden ocaklarındaki durumu aramızda konuşuyoruz. İş güvenliğiyle ilgili sıkıntılar, Türkiye'deki neredeyse bütün kömür madenlerinde aynı" diyor ve ekliyor: "Maalesef para hırsı yüzünden insanların canı hiçe sayılıyor."

Bugün Türkiye'de maden ocaklarında meydana gelen kazaların yüzde 90'ı taşeron işletmelerde gerçekleşiyor. Genel Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı Eyüp Alabaş, "Türkiye'de taşeron sistemi çalışanların canına kastetmeye başladı, yeraltında taşeron sisteminin kaldırılması için baskıları artıracacağız" diyor.

Eğitim İçin Yevmiyeden Ya da Üretimden Feragat

İşçi tarafında durum hiç de iç açıcı değil. Her ne kadar Zonguldak ve Manisa gibi şehirlerde iş bulamayanlar için "en son çare" olarak görülen bir iş alanı olsa da madencilik, çok ciddi bir tecrübe ve eğitim gerektiren bir meslek. Burada mesleki eğitim vermesi gerekense işverenler ve sendikalar. Ancak işverenler için eğitim çok cazip bir harcama kalemi değil. Her şeyden önce sektörde işçi sirkü-

lasyonu yoğun. Çoğunlukla taşeronda çalışan işçi, kolaylıkla bir başka ocağa veya taşerona geçebiliyor. Eğitilen işçinin kolayca bir diğer işletmeye geçebiliyor olması, işverenlerin mesleki eğitim konusunda çok ısrarcı olmasına neden oluyor.

Diğer taraftan performans sistemi ile yoğun bir şekilde çalışan işçinin eğitimi için ilave zaman ayırması ya da işverenin çalışma saatlerinden feragat etmesi çok sık rastlanan bir durum değil. Sendikaların bu konuda üzerine düşeni çok fazla yerine getirdiği de söylenemez. İş güvenliği uzmanı Cem Kılıç, "Sendikaların da üzerlerine düşeni yeterince yapmadıklarını düşünüyorum. Eğitim ve bilinçlendirme anlamında çalışanlara çok daha fazla eğilmeleri gerekiyor. Sendikalar bunu, isteseler son derece rahat yapabilirler ama Türkiye'de örgütlenme oranı son derece düşük ve ben sendikaların bu konuya yeterince eğildiklerini düşünmüyorum" diyor.

Sendikalar

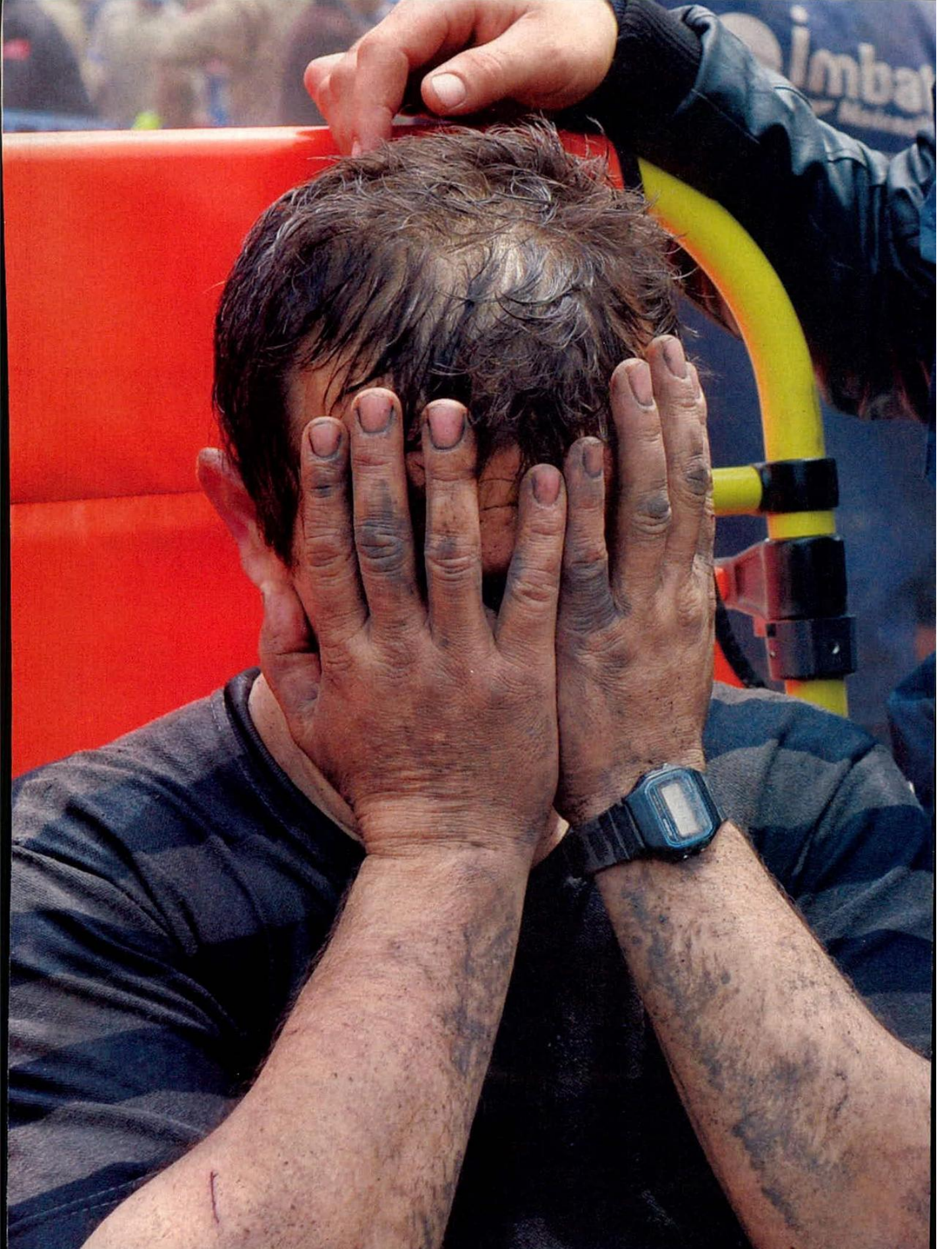
Bu noktada sendikaların "örgütlenilme imkanı ne boyutta" sorusu öne çıkıyor. Soma örneğinden yola çıkarsak Soma'da bugün için 15 bin işçinin maden ocaklarında çalıştığı tahmin ediliyor. Buna karşın ilçede 12 bin sendikali işçi bulunuyor. **İktisadi Kalkınma Vakfı** (İKV) Genel Sekreter Yardımcısı Melih Özsoz, "Avrupa'da sendikali olmayanlar garipsenir; Türkiye'de ise farklı bir tablo var. Yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, sendikalar yoluyla haklarının artacağından emin olamayan işçiler, sendikal bir örgüte üye olmakla işlerini kaybedebilecekleri korkusuna kapılıyorlar" diyor.

Öte yandan Türkiye'de sendikalaşmak için kimi işçilerin maaşlarından yapılan kesintiler, sendika aidatlarını karşılamakta yeterli olmuyor. Dolayısıyla ödenmesi gereken para, kesintiden daha yüksek. Bu da sendikalaşmanın önünde bir engel teşkil ediyor. Araştırmalar gösteriyor ki, Türkiye'de sendikalaşma oranı 2002'den bu yana, önemli bir düşüş gösteriyor. 1988'de yüzde 22'nin üzerinde olan sendikalaşma oranı, 2002'de yüzde 6,5'e gerilemiş durumda. 2012 yılında ise bu oran yüzde 6'nın da altında. Avrupa'da ise tam aksi bir grafik söz konusu.

ILO Sözleşmesi

İşçi, işveren ve sendika üçgeni kazaların önlenmesi için ciddi bir çözüm getiremezken, kuşkusuz kamu otoritesi bu durumu düzeltmek için bazı adımlar atıyor. Ancak yine de her üstüne düşeni yaptığı söylenemez. Dünyada iş kazalarında en fazla can kaybı yaşanan ülkelerden biri olmasına rağmen Türkiye'nin, ILO'nun 176 numa-

• İngiltere'de son beş yılda 6, Almanya'da son 20 yılda 3 madenci hayatını kaybetti. Türkiye'de son 17 yılda 3 binin üzerinde madenci iş kazalarında yaşamını yitirdi

2010'da maden kazalarında
ölenlerin sayısı

71

2013'de maden kazalarında
ölenlerin sayısı

41

► Ülkede 2012 yılında 36 madenci iş kazasına kurban gitti. (Bunun 20'si kömür madencisiydi.) 2013'te rakam toplamda 42'ye yükselse de kömür madenlerinde yaşanan kazalar sonucu ölenlerin sayısı aynı kaldı. Tek bir ölüm bile fazlayken ve belli ki daha çok iyileştirme yapılabilecek ABD Maden Güvenliği ve Sağlık Yönetimi'nin açıklaması önemli: "Bu rakamlar daha yapacağımız işler olduğunu hatırlatıyor. Ülkemiz madencilerinin her vardiya sonunda hastalık ya da yaralanma olmaksızın evlerine, ailelerine dönmeleri için daha gelişmiş güvenlik ve sağlık uygulamalarını aramaya devam edeceğiz."

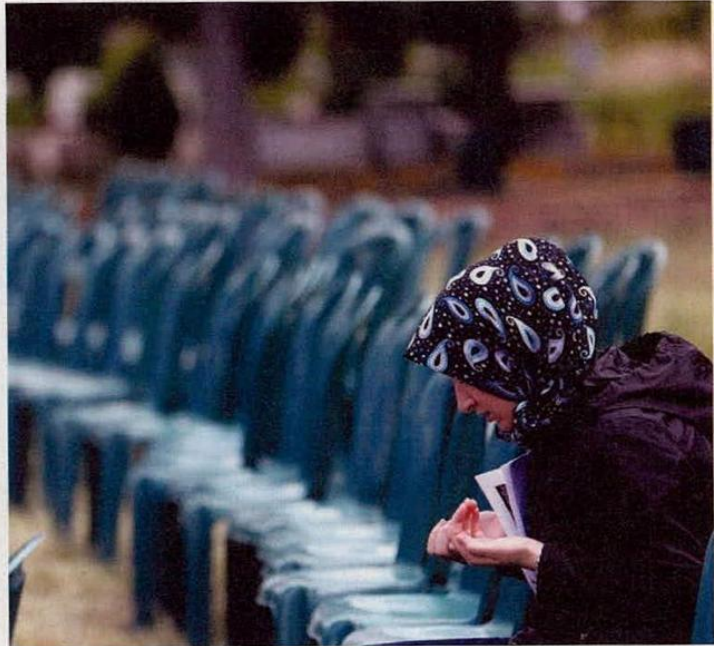
ralı "Madenlerde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi"ni 19 yıldır imzalamaması dikkat çekici. Brezilya, ABD, Rusya, Ermenistan, Almanya, Zimbabve gibi 28 ülkenin imzaladığı sözleşme "Yeraltındaki iş yerlerinin tümünden iki çıkış sağlanmalı, bu çıkışlar yüzeye ayrı ayrı çıkış noktalarından bağlanmalı" gibi Soma'daki yüzlerce işçinin hayatını kurtarabilecek "hayati" pek çok maddeyi içeriyor. Ayrıca "Yerin altındaki tüm kişilerin isimlerinin ve muhtemel konumlarının her zaman doğru şekilde bilinmesi için bir sistem kurulmalı" hükmünü de getiriyor. Bu maddenin ne kadar önemli olduğu Soma faciasında bir kez daha ortaya çıktı. Facianın ardından günler geçmesine rağmen Türkiye hâlâ yerin altında kaç işçinin bulunduğunu bilmiyor ve bu nedenle muhtemel kayıp rakamını dahi veremiyor.

Şirket Çalışanından İş Güvenliği Uzmanı

Türkiye'deki mevcut iş güvenliği düzenlemelerinin uygulamada pek fazla işe yaradığı da söylenemez. Bunda yanlış bir yol izlemesinin rolü büyük gibi. Zira devlet, kanunları hazırladıktan sonra denetim tarafında ciddi açıklar veriyor. Önceden tarihi bilinen denetimler için işletmeler hazırlıklarını tamamlayıp denetime giriyor. Diğer taraftan yeni uygulamalarla birlikte gelen "iş güvenliği uzmanları" da yetersiz kalıyor. Bu yetersizliğin en önemli nedeniyse güvenlik denetimini yapmakla görevli olan "iş güvenliği uzmanının" bağımsız bir kurumdan gelmiyor olması. İş güvenliği uzmanı şirketlerin kendi bünyesinde istihdam ettiği kişilerden oluşuyor. Yani şirketin bir çalışanı durumunda. İşvereni, kuralları uygulamazsa devlete şikayet etmesi gereken kişi o şirketin bir çalışanı. "Maaşını aldığı patronunu devlete nasıl şikayet etsin" diye soruyor Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı (MESKA) Başkanı Hüseyin Avni Yardımcı ve ekliyor: "Bu fantazinin ortadan kalkması lazım. Bununla ilgili özel kuruluşların olması lazım. Bunlar olmazsa yasa çıkartmışsınız ne olmuş. 45-50 yönetmelik var. Bugün piyasada binlerce iş güvenliği uzmanı var. Buna rağmen kazalar daha da çoğaldı. Demek ki iş güvenliği uzmanlarının sayısını artırmakla, Batı'ya 'bak bende de uzman var' demekle olmuyor."

Farklı Madenler

Diğer taraftan denetmenlerin uzmanlık alanlarının da madenlere göre değişmesi de söz konusu olabilir. Zira bizler için hepsi "kömür madeni" olsa da çıkarılan ürün veya çıkarılma şekline göre farklı teknolojiler ve gereklilikler ortaya çıkabiliyor. Örneğin kazanın gerçekleştiği maden Zonguldak'taki madenlerden farklılık gösteriyor. Zonguldak'ta lokal havalandırma alanlarının bulunduğu kuyu madencilği yapılırken Soma'da 'desandre madencilği' yapılıyor. Turhan Ural, "Havalandırma açısından

Avustralya

Maden ve Petrol Bakanlığı'nın ölüm oranı istatistiklerine göre dünyanın beşinci büyük kömür üreticisi olan ülkede, Aralık 2013'e kadar yaklaşık iki yıl boyunca hiçbir ölümlü kaza yaşanmadı! 29 Aralık 2013'te Batı Avustralya'daki Christmas Creek madeninde yaşanan kazada bir işçi hayatını kaybetti. Aynı madende dört ay sonra gerçekleşen ve bir işçinin daha ölmesine neden olan kaza sonrasında ise Bakanlık, madenin sahibi olan şirkete ve bölgede faaliyet gösteren tüm şirketlere sıkı denetimler getirdi. Ülkede 2000'den bu yana çoklu ölüme neden olan hiçbir madencilik kazasının olmadığı ve devlet yetkililerinin 1943'e kadar yaşanan tüm madencilik kazalarının istatistiklerini sunduğunu hatırlatalım!

burada çok daha fazla dikkat edilmesi gerekiyor. Seri havalandırma var. Burada hava bir yerden giriyor diğer taraftan çıkıyor. Yani dolaşarak her tarafı geziyor. Ama bizim tarafta (Zonguldak'ta) lokal havalandırma var. Belli ki burada bir şeyler gözden kaçmış. Sonuçta bu iş güvenliği zafiyetidir. Eğer lokal havalandırma yapılsaydı madenin bir bölümündeki işçiler dumandan etkilenirdi. Soma'da madenin tümü dumandan etkilenmiş" diyor.

Türkiye Dünyanın Gerisinde

Bugün Türkiye, işçi sağlığı konusunda çok ciddi kaygıları bulunmamasıyla ün yapmış Çin'in bile gerisinden geliyor maden işçileri ölümünde. Çin'de özellikle hükümete yakınlığı olan işletmelerde ölüm oranlarının daha fazla olduğu gözlemleniyor. *Harvard Business Review* dergisinin Ocak-Şubat 2013 sayısında yer alan ve 276 Çinli şirketin değerlendirildiği bir araştırmaya göre; ülkede madencilik gibi tehlikeli sektörlerde işçi ölüm oranlarıyla şirket yöneticilerinin "siyasi" bağlantıları arasında doğru orantı bulunuyor. Çalışmaya göre bu sektörlerde faaliyet gösteren şirket patronlarının, siyasilerle ne kadar yakın ilişkisi varsa, şirketlerinde işçi ölüm oranları, patronu bağlantılı olmayan diğer şirketlerdekine göre tam beş kat artıyor. Üstelik devlet yetkilileriyle yakın ilişkisi olan bir yöneticinin şirkete gelmesi ya da ayrılması durumunda, bir sonraki yıl şirketin 10 bin işçi başına ölüm oranı sırasıyla ya yüzde 10 artıyor ya da yüzde 6,4 azalıyor.

TEPAV'ın 2010 tarihli "Madenlerde Yaşanan İş Kazaları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme" raporuna göre, dünyanın ilk iki büyük kömür üreticisi Çin ve ABD'nin maden kazaları nedeniyle taş kömürü için üretim başına düşen ölüm oranları, Türkiye'nin çok altında. Ölüm oranı milyon ton başına Çin'de 1,27; ABD'de ise 0,02. Sadece kömür sektöründe, 1991-2008 döneminde iş kazaları ve meslek hastalığı nedeniyle toplam 2 bin 554 kişinin hayatını kaybetmesine neden olan Türkiye madencilik sektöründe ise bu rakam 7,22'ye çıkmış durumda. İngiltere'de 2012/13 döneminde gerçekleşen işçi ölümleri, son beş yıl ortalamasının (181) yüzde 18 altına indirildi. Bu kazalarda hayatını kaybeden madencilerin sayısı ise sadece iki; son beş yılın ortalaması altıydı. Tüm maden işletmelerinin devlet kontrolünde olduğu Almanya'da son 20 yılda sadece üç madenci hayatını kaybetti. Şili'de 2010 yılında gerçekleşen ve 33 işçinin 69 gün yeraltına hapsolmesine neden olan kazada ölüm olmadı. Ancak devlet yetkilileri bu kazada ana etken olan düzenleme ve bunlara uyum eksikliği için hemen harekete geçti.

Ülkede 2000'den bu yana gerçekleşen büyük kaza sayısı (birden fazla ölümlü)

0

Kazanın olduğu dönem Şili'deki 8 bin madenin düzenlemesinden sorumlu sadece 18 denetmen çalışıyordu. 2011 yılında bu rakam 45'e yükseldi. Ayrıca hükümet 2011 yılında ILO'nun 187 numaralı Mesleki Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi'ni imzaladı. Bu sözleşme mesleki güvenlik ve sağlık sorunlarının tutarlı ve sistematik bir şekilde uygulanmasını şart koşuyor.

Madenlerde alınamayan güvenlik önlemleri kadar, maden sahalarının yer aldığı bazı şehirlerde sağlık altyapısının yetersiz oluşu da dikkat çekici. Soma'nın da bu şehirlerden biri olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Manisa'nın ilçesi Soma 2013 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 105 bin nüfusa sahip. Taş kömürü üretim merkezi Zonguldak, Kütahya'nın Tavşanlı ilçesi, Kahramanmaraş'a bağlı Elbistan ile birlikte Soma da Türkiye'nin en önemli linyit kömürü üretim merkezi konumunda. İlçedeki çalışan nüfusun yaklaşık 16 bini kömür madenlerinde çalışıyor. Bu çalışanların yaklaşık 14 bini özel sektöre ait madenlerde çalışıyor, geriye kalan işçiler ise kamuya ait maden tesislerinde istihdam ediliyor. Yani bu ilçe tam anlamıyla bir madencilik merkezi. 2013 yılı verilerine göre Soma'da 5 bin iş kazası meydana geldi. Bu kazaların yüzde 90'ı maden ocaklarında, maden sahalarında yaşanan kazalardı. Maden kazalarının önemli bir kısmını da yanık yaraları oluşturuyor. Ama ilçedeki tek devlet hastanesinde yanık ünitesi bulunmuyor.

Kapatalım mı?

Peki, ne yapılması gerekiyor? Günün duygusal koşullarında maden ocaklarının birer ölüm kuyusu ilan edilmesi hayli olası; ancak kömür bugün için Türkiye'nin vazgeçebileceği bir enerji türü değil. Maden endüstrisi ve özellikle kömür üretimi enerji güvenliği bakımından oldukça önemli. Zira Türkiye elektrik üretiminin neredeyse yansını ithal kaynak olan doğalgazdan karşılıyor. Bu da milyarlarca doların itha-

%0,36

2006'da madenlerde ölüm oranı

2011'de madenlerde ölüm oranı

%0,21

Dünyanın üçüncü büyük kömür üreticisinde, illegal kömür madenciliği, madenlerde çocuk işçi çalıştırma ve madenci ölümleri oranı oldukça yüksek. Kömür Bakanlığı rakamlarına göre 2006-2010 yılları arasında 583 illegal madencilik olayı rapor edildi. Ancak bunun için tek bir kişi bile tutuklanmadı. Denetim kuruluşlarının yetersiz altyapısı, ölüm sayısının da sorumlusu: 2008-2011 yılları arasında ülkede 399 iş kazası, 322 madenci ölümü gerçekleşti. İlgili bakanlık son yedi yıla kıyaslandığında ölümlü ve ciddi kaza sayısının, sırasıyla 96'dan 76'ya ve bin 106'dan 484'e düşmesini ise başarılı bir örnek olarak gösteriyor.

Hindistan

13 Mayıs'ta gerçekleşen Soma faciasının (haber hazırlanırken) bilançosu

284

56

lat için harcanması anlamına geliyor. Elbette bu durumun, yani doğalgaza bağımlılığın azaltılması gerekiyor. Bunun için en önemli kaynaklar arasında yerli linyit yer alıyor. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) verilerine göre, 2013 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin elektrik üretiminde kömür santrallerinin payı yaklaşık yüzde 20. Bu oranın önümüzdeki 10 yıl içinde yüzde 40'lar noktasına çekilmesi planlanıyor.

İşte bu noktada linyit rezervlerinin ekonomiye kazandırılması ve yeni nesil çevreci termik santrallerde yakılarak elektrik elde edilmesi şart. Bugün Türkiye'nin ispatlanmış linyit rezervi miktarı yaklaşık 12 milyar ton. Zaten dünyada da kömürün yükselen trendi gözden kaçmıyor. Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) geçtiğimiz Şubat ayında yayınladığı bir raporda, 2020 yılında küresel ölçekte linyit kömürüne olan talebin yüzde 5,4 oranında artması bekleniyor. Yine Türkiye kendi ihtiyacını karşılamasa da yaklaşık 1,5 milyar ton taşkömürü rezervine sahip. Özellikle demir-çelik endüstrisi için yerli taş kömürü kullanmak stratejik özellik taşıyor. "Yerli kömür üretimi ve yeni nesil kömür teknolojileri, Türkiye ekonomisinin büyümesi yolunda göz ardı edilmeyecek bir faktör" diyor Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nden yüksek maden mühendisi Prof. Dr. İhsan Toroğlu.

Yani Türkiye'nin kömürle ve kömür madenleriyle olan ilişkisi daha uzun yıllar devam edecek. Ancak bu ilişkinin daha sağlıklı ve huzur verici olması için madenlerde yaşanan kazaların ve ölümlerin bir an önce son bulması gerekiyor. Bu elbette hayal değil. Tüm dünyada kömür toplu ölümler yaşanmadan yeryüzüne çıkarılabiliyorsa, Türkiye de bunu başarabilir. Yeter ki işin ciddiyetinin farkına varsin ve insan hayatını ön planda tutan bir model kurabilsin. Sonuçta enerji için Türkiye'nin kömüre, madencinin de işe ihtiyacı devam ediyor. Zonguldak'tan çalışmak için son iki yılda Ahmet gibi Soma'ya gelen 2 bin 500 madenci bulunuyor. Ancak zorlu çalışma koşulları, pek çok madencinin işsiz kalacağını bile bile geri dönmesine neden olmuş. Öyle ki Ahmet dönenlerin sayısının bini geçtiğini belirtiyor. Onun çalıştığı madende ise 130'a yakın Zonguldaklı çalışan kalmış. "Burada çalışmak zordayım, memleketime döndüğüm zaman biliyorum ki işsiz kalacağım. Bir ailem var ve ailemi nasıl geçindirebilirim" diyor ve ekliyor: "Eminim ki biraz zaman geçtikten sonra Soma'da yaşanan facia'yı hepimiz unutacaksınız. Biz ise aynı ağır koşullarda çalışmaya devam edeceğiz. Ne yazık ki başka bir felaket olduğu zaman tekrar hatırlanacağız." Unutacak mısınız?

Türkiye'nin güzel ve yalnız madencileri... Dünya kömür üretiminde 13. sıradayız ve sektör 1941'den bu yana 3 binden fazla madencinin ölümüne neden oldu. Kayıtlı tarihimizin en büyük faciası 1992'de 263 kişinin öldüğü Zonguldak'ın Kozlu ilçesindeki grizu patlamasıydı. Bugün maalesef, kendi acı rekorumuzu kırdık. (Yazının hazırlandığı tarihte Soma madeninde açıklanan resmi ölü sayısı 282'ydi.) Dev. Maden-Sen verilerine göre 2012 yılında 121 kaza meydana gelirken, 86 kişi hayatını kaybetti. 2013'te sadece Soma'da sekiz işçi öldü. Bunun üzerinde geçen nisan ayında CHP'nin araştırma önergesinin Meclis'te reddedilmesi ise devletin, konuya nasıl baktığının resmi. 2014 yılında hükümetin önem almaması ve sendikaların taleplerine rağmen herhangi bir düzenleme yapılmamasından dolayı 2014 yılının Şubat ayı içerisinde meydana gelen dört kazada 3 işçi yaşamını yitirdi. Nisan ayı içinde madenlerde meydana gelen yedi kazada ise altı madenci yaşamını yitirdi. Ve korkunç Mayıs ayı tablosu...

